

Vedlegg 1 - Faktagrunnlag

Vedlegg til:

- Fellessak 3/24: Fastsetting av kvote og område for lisensfelling av ulv utenfor ulvesonen i 2024/2025
- Fellessak 4/24: Fastsetting av kvote og område for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i 2025

Innhold

1. Regelverk, politiske føringer og domsavsigelser.....	2
1.1. Regelverk	2
1.2. Politiske føringer	4
1.3. Relevante domsavgjørelser	5
2. Beregnet effekt av beskatning	6
3. Status og informasjon om kjente ulverevir fra vinteren 2023/2024	7
3.1. Helnorske revir	9
3.2. Grenserevir	17
3.4. Revirer tatt ut på lisensfelling/skadefelling vinteren 2023/2024	21
4. Beitedyr	22
4.1. Beitedyr innenfor ulvesonen	22
4.2. Beitedyr utenfor ulvesonen i region 4 og 5	23
5. Skadehistorikk.....	23
5.1. Skadehistorikk innenfor ulvesonen	23
5.2. Skadehistorikk utenfor ulvesonen i region 4 og 5	24

1. Regelverk, politiske føringer og domsavsigelser

1.1. Regelverk

Sekretariatet refererer utdrag fra hhv. naturmangfoldloven og rovviltforskriften under som ansees å være relevant for saksutredningen.

I. Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven trådte i kraft 1. juli 2009. Loven gir omfattende bestemmelser for forvaltningen av naturens mangfold. Forskrift om forvaltning av rovvilt er hjemlet i viltloven og naturmangfoldlovens bestemmelser gir føringer for vedtak som gjelder forvaltning av rovvilt. Noen av de viktigste bestemmelsene gjengis under.

§ 5. (forvaltningsmål for arter)

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

§ 8. (kunnskapsgrunnlaget)

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

§ 9. (føre-var-prinsippet)

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

§ 10. (økosystemtilnærming og samlet belastning)

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

§ 12. (miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder)

For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.

§ 18. (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene)

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

- b) for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom.
- c) for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning.

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte. Det skal ved vurdering av uttak av rovvilt etter første ledd bokstav c legges vekt på om bestandsmål som er vedtatt i Stortinget er nådd.

II. Forskrift om forvaltning av rovvilt

Følgende bestemmelser med tilhørende kommentarer gjelder definisjoner, bestandsmål, vurdering av hvorvidt de regionale nemndene har myndighet til å fatte vedtak og fastsetting av kvote for lisensfelling av ulv:

§ 2. (Definisjoner)

g. Lisensfelling: Felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet og det kreves at jegeren er registrert som lisensjeger i Jegerregisteret for å kunne delta.

§ 3 Nasjonale bestandsmål og bestandsovervåking

I Norge skal det årlig være 65 ynglinger av gaupe, 39 ynglinger av jerv og 13 ynglinger av bjørn. Det skal være 4–6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5.

Kommentarer til § 3, første ledd:

(...) At bestandsmålet for ulv er fastsatt som et intervallmål på 4–6 årlige ynglinger av ulv (der 3 ynglinger skal være helnorske) gir forvaltningsmyndighetene et ekstra handlingsrom når vedtak om uttak skal fattes. Forhold som omfanget av ulovlig felling og innavlsnivå vil være viktige i vurderingen av om man skal legge seg høyt eller lavt innenfor intervallet. Intervallmålet vil også gjøre det enklere med dialog og samarbeid med svenske myndigheter om forvaltning av ulv i grenserevir. Uavhengig av bestandsmålet må imidlertid de alminnelige vilkårene for felling være oppfylt, dvs. at felling bare tillates dersom hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav b og c er oppfylt, felling ikke truer bestandens overlevelse og det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. (...)

Som tidligere skal man søke å oppnå bestandsmålet for ulv innenfor ulvesonen. Terskelen for felling innenfor forvaltningsområdet vil være høyere enn utenfor forvaltningsområdet. Når bestandsmålet for ulv er nådd, dvs. når det foreligger minst 4 ynglinger av ulv, der ynglinger i grenserevir teller med en faktor på 0,5, og revirene for minst 3 av disse i sin helhet ligger i Norge, har rovviltnemndene myndighet til å fatte vedtak om kvote for skadefelling eller lisensfelling av ulv, jf. forskriften § 7, § 8 og § 10.

§ 7. Generelle bestemmelser om vedtak fattet av rovviltnemnden

Rovviltnemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11 når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndens myndighet skal for ulv baseres på de siste dokumenterte data om siste års ynglinger fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd. Rovviltnemndens vedtak skal bygge på den regionale forvaltningsplanen for rovvilt, data om biologiske og bestandsmessige forhold og om skade- og konfliktsituasjonen, jf. forskriften § 3 tredje ledd og § 6. (...)

Etter at vedtak om kvote for felling er fattet etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11, skal irregulær avgang av rovvilt innenfor regionen belastes den kvote som er bestemt av rovviltnemnden.

Kommentarer til § 7, annet ledd:

Annet ledd regulerer hva rovviltnemnden skal legge vekt på ved vedtak om kvote for betinget skadefelling, lisensfelling og kvotejakt på gaupe og antall dyr som kan felles ved slik felling eller jakt. Ved vurdering av felling eller jakt skal rovviltnemnden gjøre en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling og sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen. Kravet til presisjon i forvaltningsvedtak både med hensyn til bruk av skadefellingstillatelser og kvotejakt/lisensfelling øker jo nærmere ned mot de nasjonale bestandsmålene den aktuelle rovviltart forvaltes.

For ulv vil dette innebære at rovviltnemnden ikke kan fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller et revirmarkerende par dersom den «norske» del av ulvebestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir. Om det i tillegg til disse familiegruppene eller revirmarkerende parene er dokumentert ytterligere revirmarkerende par eller familiegrupper som forventes å bringe antallet ynglinger over det nasjonale måltallet, må rovviltnemndene drøfte seg frem til i hvilken grad det skal tillates en ny etablering kontra å beholde de eksisterende familiegruppene eller revirmarkerende parene som grunnlaget for neste yngling. (...)

§ 10. Kvote for lisensfelling på gaupe, jerv, bjørn og ulv

Dersom vilkårene i forskriften § 7 er oppfylt, kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av gaupe, jerv, bjørn og ulv. Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning.

Vedtaket etter første ledd som gjelder ulv i regionene 4 og 5 skal fattes av rovviltnemndene i disse to regionene i fellesskap.

1.2. Politiske føringer

Stortinget behandlet i juni 2016 [stortingsmelding 21 \(2015-2016\) om Ulv i norsk natur](#). Det ble besluttet følgende:

- Bestandsmålet for ulv i Norge skal være 4–6 ynglinger per år, hvorav 3 skal være helnorske ynglinger, også ynglinger utenfor ulvesonen teller med. Ynglinger i grenserevir skal telle med på en faktor på 0,5.
- Prinsippet om geografisk differensiert forvaltning (soneforvaltning) videreføres.

Videre er prinsippene i rovviltforlikene av 2004 og 2011 lagt til grunn for forvaltning av ulv i norsk natur. Flertallet i Energi- og miljøkomiteen har i sin [innstilling nr. 257 L \(2016-2017\)](#) påpekt at en tydelig soneforvaltning (geografisk differensiert forvaltning) er i samsvar med føringene i rovviltforlikene av 2004 og 2011.

Det er en målsetting at ulvebestanden skal forvaltes slik at den ligger så nær det nasjonalt fastsatte bestandsmålet som mulig. Samtidig skal ulv forvaltes innenfor rammene av Bernkonvensjonen og andre bestemmelser i naturmangfoldloven.

Stortingsmeldingen viderefører felles retningslinjer mellom Norge og Sverige knyttet til ivaretagelse av genetisk verdifulle individer. Her er det gitt felles definisjon på genetisk verdifulle individer og flere aktuelle tiltak. Det er også beskrevet begrensninger i mulighetene til fullt ut å ivareta ethvert genetisk individ. Disse retningslinjene ligger til grunn for norsk forvaltning av ulv.

Under følger utdrag av de felles retningslinjene forvaltning av genetisk verdifulle individer i den skandinaviske ulvepopulasjonen:

«Dagens skandinaviske ulvestamme er relativt liten og isolert fra andre populasjoner. Små populasjoner av dyr eller planter har økt risiko for å dø ut på grunn av genetiske forhold. Disse problemene blir større jo færre individer populasjonen består av, jo mer isolert populasjonen er og jo smalere genetisk base den har (antall grunnleggere av populasjonen). For alle disse tre faktorene har den skandinaviske ulvepopulasjonen dårlige forutsetninger, og det er derfor enighet mellom norske og svenske myndigheter om at tiltak er nødvendig for å bedre den genetiske situasjonen for den skandinaviske ulvepopulasjonen»

«Aktuelle felles tiltak for genetisk verdifulle individer; ... De ulver som er definert som genetisk verdifulle skal så langt mulig unntas fra skadefelling/skyddsjakt og lisensfelling/licensjakt. I de tilfeller genetisk verdifulle individer registreres i Norge, men der kriteriene for felling er til stede, skal svenske myndigheter kontaktes for å vurdere muligheten for å flytte individet til Sverige som et alternativ til felling.

Begrensninger; ... Genetisk status for individene skal tillegges betydelig vekt ved vurdering om felling/jakt. Dette er likevel ikke til hinder for felling av slike individer der de samlede kriteriene for felling er oppfylt, og der andre tiltak er vurdert og konsekvensene for den skandinaviske ulvepopulasjonen er drøftet.»

1.3. Relevante domsavgjørelser

Høyesterett avsa den 26. Mars 2021 dom i sak om tre ulike vedtak fattet av Klima- og miljødepartementet (KLD) om lisensfelling av ulv. To av de aktuelle vedtakene gjaldt felling av flokkene i Osdalen og Julussa, med hovedsakelig tilhold utenfor ulvesonen. Det tredje vedtaket gjaldt felling av streifende ulv utenfor ulvesonen. Høyesterett kom til at alle de tre vedtakene måtte kjennes gyldige, og at Staten derfor måtte gis fullt medhold. Rovviltnemndene (og KLD i klagesakene) har i de påfølgende årene fattet vedtak om lisensfelling av ulv basert på den samme grunnleggende forståelsen av lovgrunnlag, faktagrunnlag og politiske føringer. Dommen er derfor svært relevant for videre avgjørelser som gjelder uttak av ulv. Deler av dommen ([HR-2021-662-A](#)) er referert i våre vurderinger i begge saksframleggene.

NOAH – for dyrs rettigheter stevnet staten ved KLD over vedtak av 31. desember 2019 om lisensfelling av Letjenna-reviret innenfor ulvesonen. Ulvene i reviret ble felt i januar 2020. Oslo tingrett avsa dom i saken den 7. juli 2021. Tingretten kom i sin domsavgjørelse til at statens vedtak om lisensfelling av Letjenna-reviret var ugyldig. Domsavsigelsen ble anket, og Borgarting lagmannsrett avsa dom i ankesaken den 6. juli 2022. Også lagmannsretten kom i sin behandling frem til at statens vedtak er ugyldig ved at rettsanvendelsen i vedtaket er feil. Saken ble anket til Høyesterett, som avsa dom i saken den 16. mai 2023. State fikk da medhold i saken, og vedtaket om uttak av Letjenna-reviret ble erkjent gyldig. Deler av dommen ([HR-2023-936-A](#)) er referert i våre vurderinger i begge saksframleggene.

2. Beregnet effekt av beskatning

I rapporten «Beräkningar av beskattning av den Skandinaviske vargpopsulationen 2025» har Skandulv beregnet hvor stor populasjonsstørrelsen vil være høsten 2025 med ulike beskatningsnivå. Tabellen under er et utdrag fra prognosene for ulvebestanden i Skandinavia med ulikt beskatningsnivå.

Et jaktuttak på 43 individer forventes å gi nulltilvekst i den sør-skandinaviske bestanden (fra 1. oktober 2024 - 1. oktober 2025). Med et konfidensnivå på 90 % vil et slikt uttak medføre et bestandsnivå høsten 2025 på mellom 268 og 517 individer. Rapporten er en del av faktagrunnlaget for saken og ligger vedlagt.

Tabell 1: Utdrag av oversikt som viser en prognose for bestanden i Skandinavia 1. oktober 2025 (etter vinterens lisensfelling) for mulig varierende uttak i perioden 1. mai 2024 - 30. september 2025. Usikkerheten i anslaget fremkommer også i henhold til varierende konfidensintervall (KI).

Beskatning (antal vargar)	Populationsstorlek				Sannolikhet < 300 vargar ^f
	Median	80 % KI	90 % KI	95 % KI	
	1 oktober 2023				
	375 ^a			296 – 487	
	376 ^b			353 – 403	
	376 ^c	360 – 391	356 – 395	352 – 399	<0,001
1 oktober 2023 – 30 april 2024 44 ^d	1 oktober 2024				
	375	320 – 437	302 – 462	286 – 488	0,05
1 maj 2024 – 30 september 2025	1 oktober 2025				
0	425	338 – 529	310 – 574	285 – 624	0,04
5	419	333 – 523	306 – 567	281 – 617	0,04
10	414	328 – 516	301 – 560	276 – 610	0,05
11 ^e	412	326 – 516	300 – 559	275 – 608	0,05
15	408	323 – 510	296 – 554	271 – 603	0,06
20	402	318 – 504	291 – 547	266 – 596	0,06
25	397	312 – 498	286 – 541	261 – 589	0,07
30	391	307 – 491	281 – 534	257 – 581	0,08
35	385	302 – 485	276 – 528	252 – 575	0,09
37 ^f	383	300 – 483	274 – 524	250 – 572	0,10
40	379	297 – 479	271 – 521	247 – 569	0,11
43 ^{g, h}	376	294 – 475	268 – 517	244 – 565	0,12
45	374	292 – 472	266 – 514	242 – 560	0,12
50	368	287 – 467	261 – 509	238 – 555	0,14
55	363	281 – 460	256 – 501	233 – 548	0,16

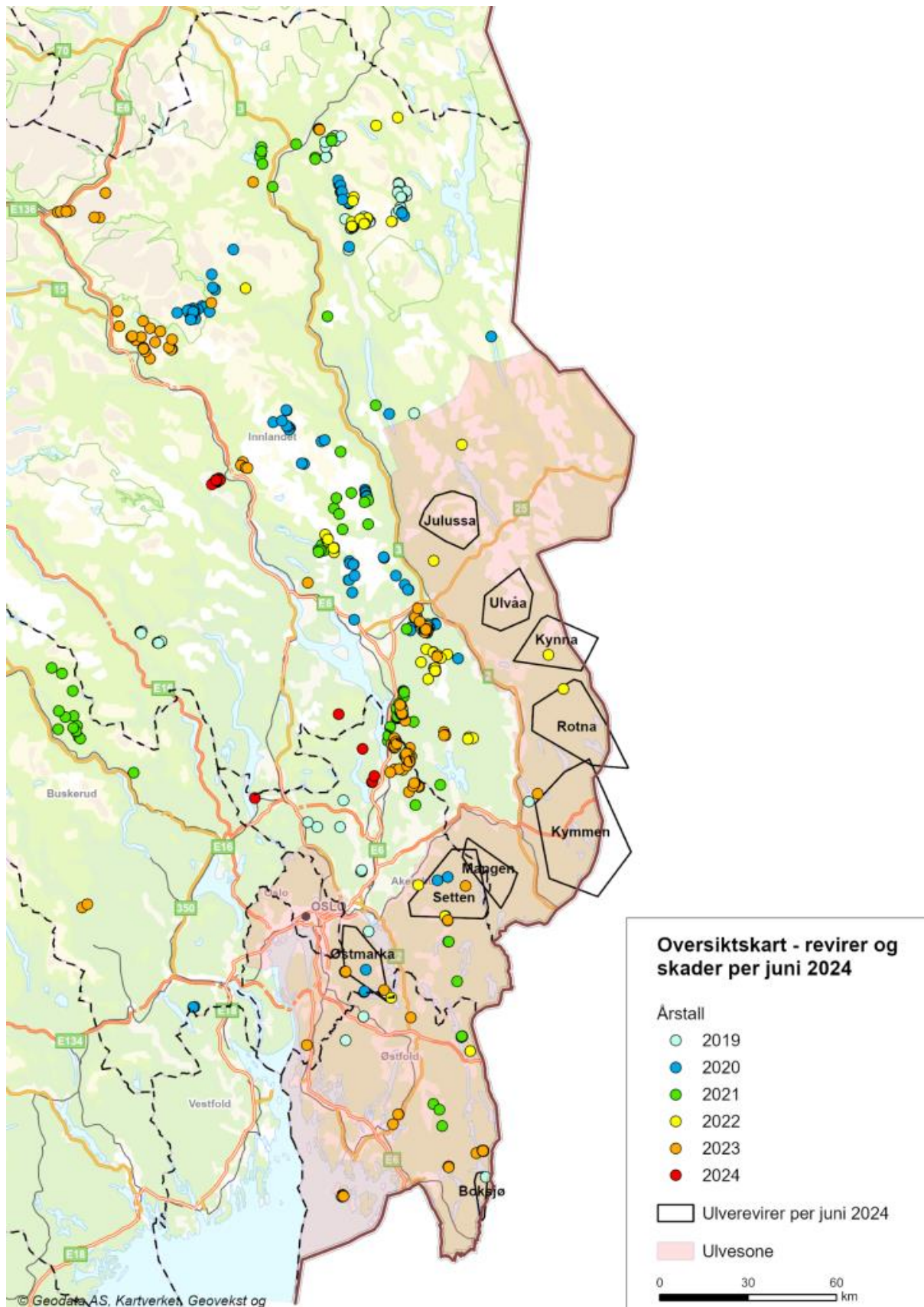
3. Status og informasjon om kjente ulverevir fra vinteren 2023/2024

Data over år for de ulike revirene er sammenstilt og oversendt fra Rovdata til sekretariatet. Det er også hentet ut data fra rapporten «[Bestandsovervåking av ulv vinteren 2023-2024](#)».

Kartlag med revirgrenser fra Høgskolen i Innlandet er brukt som utgangspunkt til å avgrense områder for datainnhenting per revir. Revir som er tatt ut gjennom lisensfelling vinteren 2023/2024 er ikke tatt med i oversikten.

Informasjon om beitedyr er hentet fra søknader om produksjonstilskudd. Det er også brukt informasjon om lokalisering av landbrukseiendommer (driftsentere), fra Landbruksregisteret. Revirgrenser er usikre, og det er derfor brukt grove områdebeskrivelser som inkluderer reviområdet og tilgrensende områder. Informasjon om beitedyr er svært omtrentlig, og gir et grovt bilde i et avgrenset område tilknyttet det enkelte revir.

I oversikten under oppgis det innavlskoeffisient, og det er den beregnede innavlsgraden dersom det registrerte lederparet i reviret har fått valper i 2024. Videre brukes begrepene F1, F2 og F3 som indikere om individet er hhv. 1., 2. eller 3. generasjons avkom av en finsk-russisk immigrant (F0).

Figur 1: Oversiktskart over ulvrevir og forvaltningsområder registrert vinteren 2023-2024, samt alle dokumenterte skader av ulv på husdyr og tamrein i perioden 2019-2024 (t.o.m. juni 2024). Avtegning av reviriområdene (familiegrupper eller par) representerer sjelden revirets reelle størrelse og form. Kartet viser ikke revir som er utgått ved at individene er felt gjennom lisensfelling/skadefelling vinteren 2023/2024.

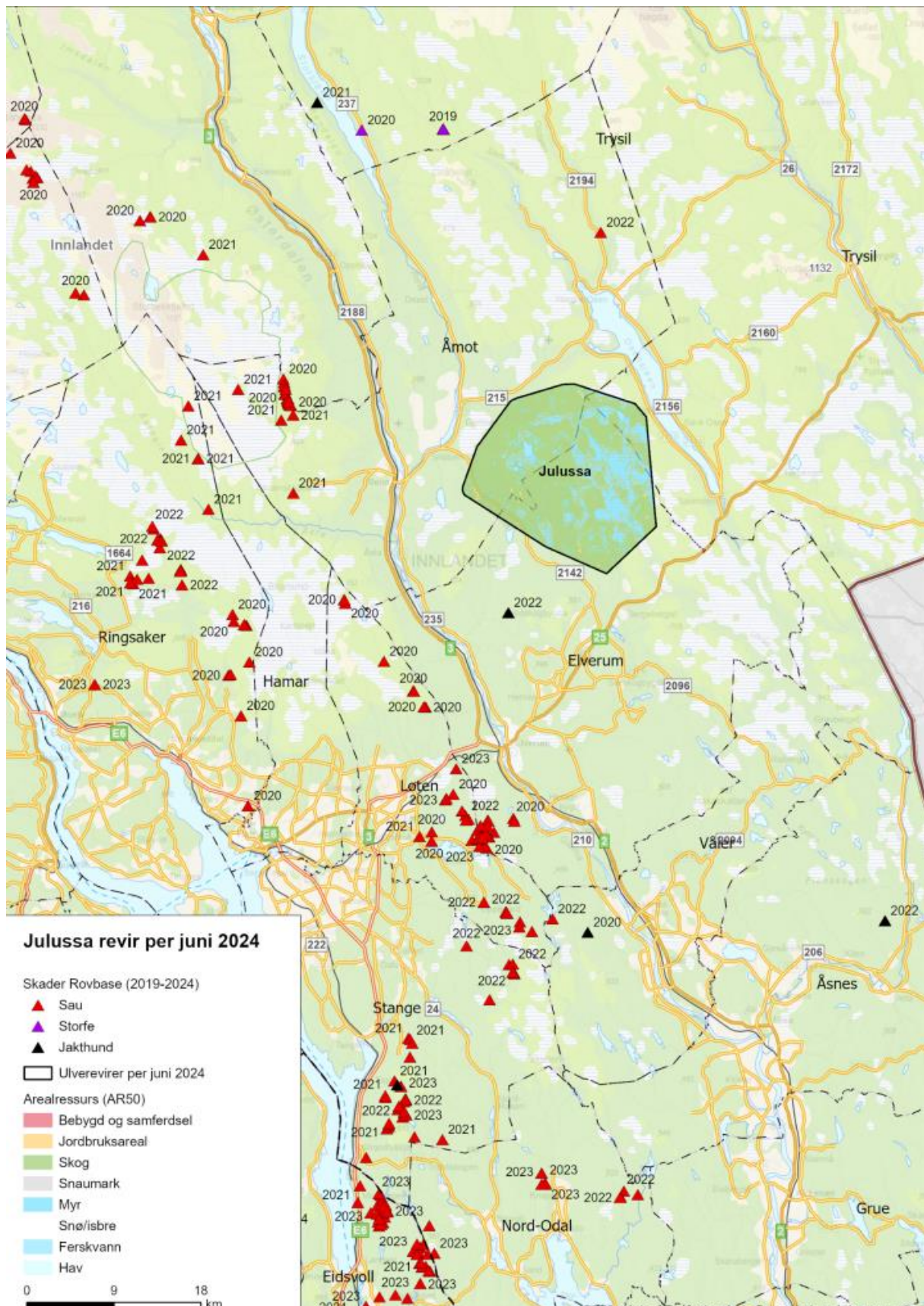
3.1. Helnorske revir

Julussa

Status 2023/2024: Familiegruppe med yngling i 2023 (4 -6 individer) som kun er registrert innenfor ulvesonen. Innavlskoeffisient: 0,138.

Reviret ble første gang registrert med nåværende parkonstellasjon i 2022/2023. Forrige registrerings sesong ble det registrert et mulig revirmarkerende par i samme område, men disse ble ikke gjenfunnet senere i sesongen og ble stående som usikkert revirmarkerende par i 2021/2022. Det er en lengre historikk med ulverevir i området. Områdebruken til dagens Julussa-reviret er mye av de samme som ble benyttet tidligere av det forrige Julussa-reviret i 2020/2021, samt av revirene Letjenna og Hernes. Paret bruker områder i Elverum, Åmot og Trysil kommuner mellom Osensjøen og Glomma sør for Rena.

I og rundt reviområdet er det flere foretak med beitedyr (storfe og sau). Alt av sau og hoveddelen av storfe går på inngjerdede arealer, mens det går noen storfebesetninger fritt på utmark øst for fv. 2142 i Elverum kommune samt sør i Åmot kommune. Flere av foretakene med sau mottar tilskudd til hjemmebeite, og noen slipper sau fritt på utmark vest for Glomma utenfor ulvesonen. Det ble i 2022 dokumentert en hund tatt av ulv området som nå brukes av Julussa-reviret, men det er dokumentert at ingen av lederdyra i det revirmarkerende paret tok denne.

Figur 2: Kart over den registrerte områdebruken til reviret Julussa. Revirgrensene representerer ikke nødvendigvis den faktiske områdebruken til revirene, men viser hvor de er fanget opp i bestandsovervåkingen.

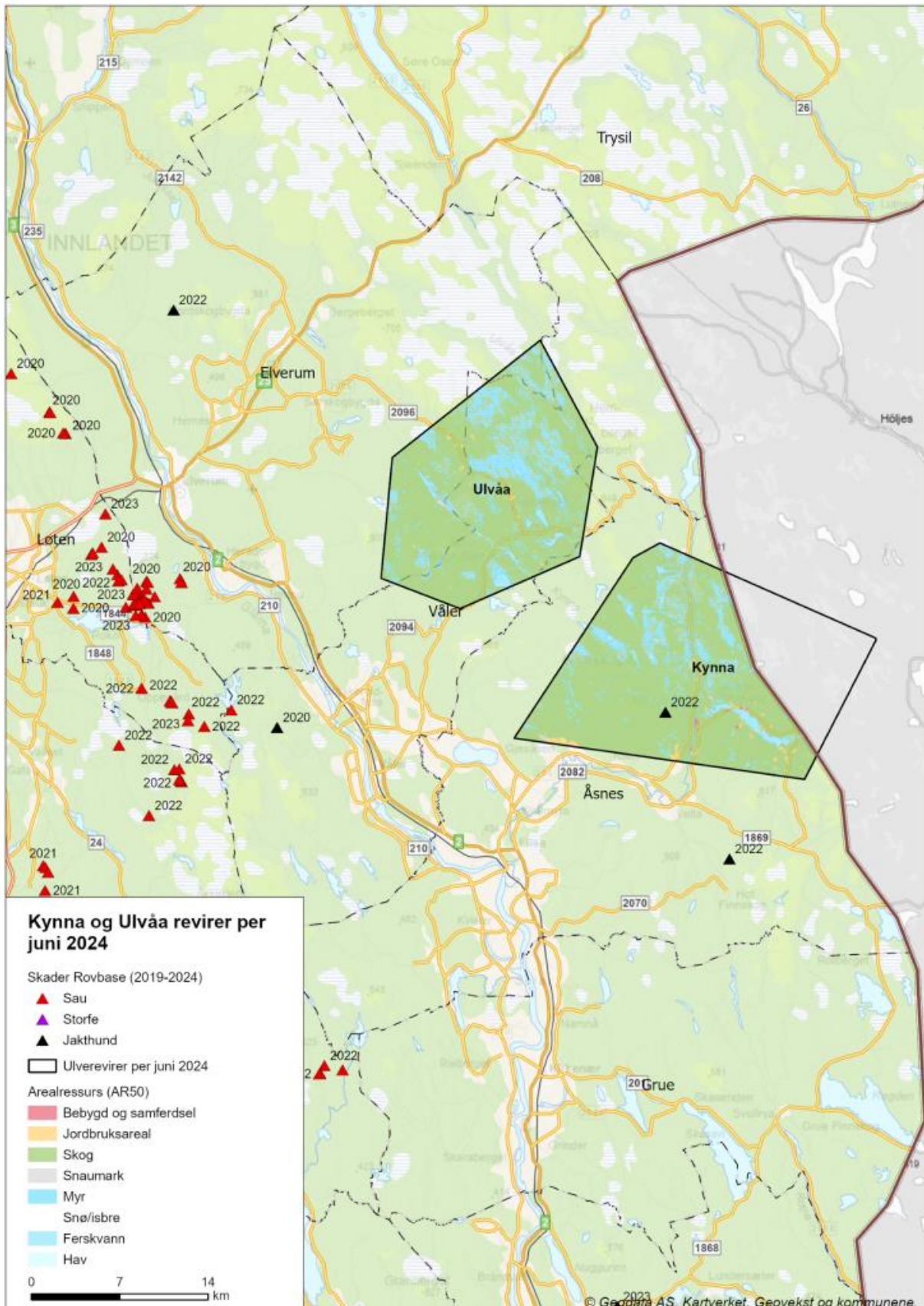
Risberget/Ulvåa

Status 2023/2024: Nytt revirmarkerende par uten yngling i 2023, i sin helhet innenfor ulvesonen. Innavlskoeffisient: 0,235.

Historisk har det vært ulike revirer i dette området, men sist var ei familiegruppe som ble felt på lisensfelling i februar 2023. Det revirmarkerende paret som nå er dokumentert i området ble først fanget på DNA vinteren 2023/2024.

Familiegruppene som har brukt dette området tidligere har både vært grenserevir og helnorske revir, men det reivrmarkerende paret som bruker områder nå er kun dokumentert på norsk side så langt, derfor er dette et helnorsk par innenfor ulvesonen i hovedsakelig Elverum og Våler kommuner, og noe i Åsnes kommune.

Det er beitedyr i og rundt reviområdet, hovedsakelig storfe. Alt av sau og det meste av storfe går på inngjerdede arealer. Det går noe storfe fritt på utmark i nærheten av reviret, sør for rv. 25 Elverum kommune.

Figur 3: Kart over den registrerte områdebruken til revirene Ulvåa og Kynna. Revirgrensene representerer ikke nødvendigvis den faktiske områdebruken til revirene, men viser hvor de er fanget opp i bestandsovervåkingen.

Mangen

Status 2023/2024: Familiegruppe med yngling i 2023 som kun er registrert innenfor ulvesonen i 2023/2024 (4 individer). Innavlskoeffisient: 0,349.

Mangen-reviret ble registrert for første gang i 2013/2014 som et usikkert revirmarkerende par. Videre ble det for første gang registrert yngling i reviret i 2015/2016. Det har vært flere utskiftninger av lederdyr i reviret, men nåværende lederpar har vært stabilt de siste årene. Leveområdet for reviret har i alle år vært i sin helhet innenfor Norges grenser.

Mangen-reviret bruker områder i Sør-Odal, Eidskog og trolig Kongsvinger i Innlandet og deler av Nes og Aurskog-Høland kommuner i Viken. Reviret ligger tett inntil Setten-reviret, der en finsk-russisk immigrant (F0) med eventuelle avkom har tilhold.

Det er noe beitedyr i området, med både sau og storfe. Alt av beitedyr går på inngjerdede arealer.

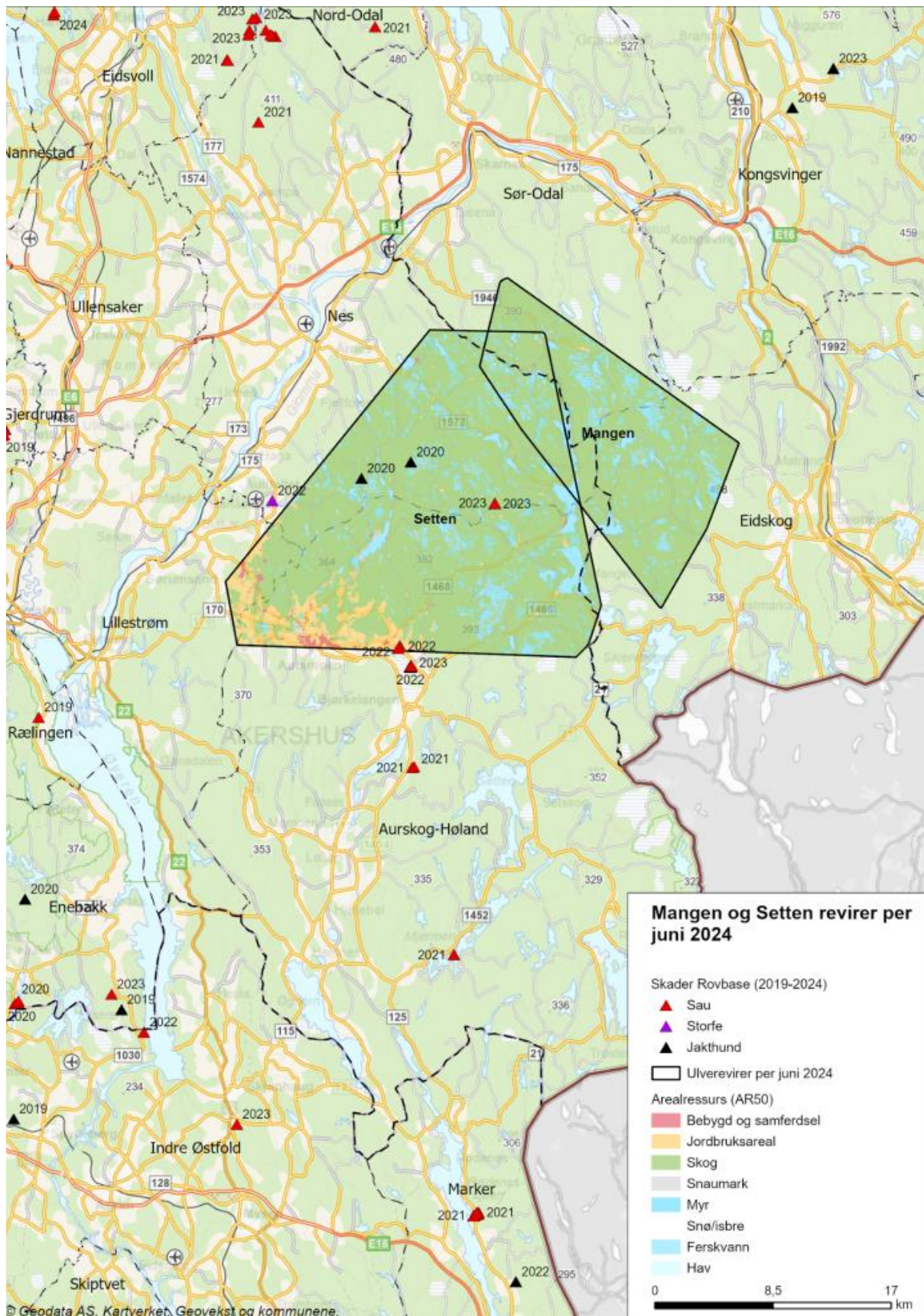
Setten

Status 2023/2024: Familiegruppe med yngling i 2023 som kun er registrert innenfor ulvesonen i 2023/2024 (7-8 individer). Innavlskoeffisient: 0.

Setten-reviret ble etablert etter at to revirmarkerende ulver ble flyttet fra Østerdalen til et område sør for E18 og vest for Glomma i Østfold i januar 2021. Bakgrunnen for flyttingen var at reviret til paret lå delvis utenfor ulvesonen og at hannen i paret er en innvandrer (F0) fra den finsk-russiske ulvebestanden som er viktig å ta vare på for å bedre den genetiske situasjonen i den skandinaviske ulvebestanden. Etter noe tid på vandring slo paret seg ned i området rundt Setten i Viken. Lederparet var tidligere GPS-merket, men disse senderen er ikke lenger i drift.

Det ble vinteren 2021/2022 registrert ny ledertispe i reviret. Det har vært yngling i reviret i 2021, 2022 og 2023.

Det er om lag 10 mindre foretak med sau i kulturlandskapet vest i reviret. Det ligger flere foretak med sau rundt reviret vest mot Glomma og sørover mot Hemnessjøen og Rømskog. Det slippes ikke beitedyr fritt på utmarksbeite. Flere foretak har besetningene sine innenfor rovviltavvisende gjerder. Det har tidligere vært dokumentert flere skader på sau og én skade på storfe som kan knyttes til reviret gjennom DNA, eller at det ut fra skadested er sannsynlig at reviret står bak. I 2023 var det to slike skader; en i Nes der 32 sauer ble drept og én i Aurskog-Høland der 7 sauer ble drept.

Figur 4: Kart over den registrerte områdebruken til reviret Mangan og Setten. Revirgrensene representerer ikke nødvendigvis den faktiske områdebruken til revirene, men viser hvor de er fanget opp i bestandsovervåkingen.

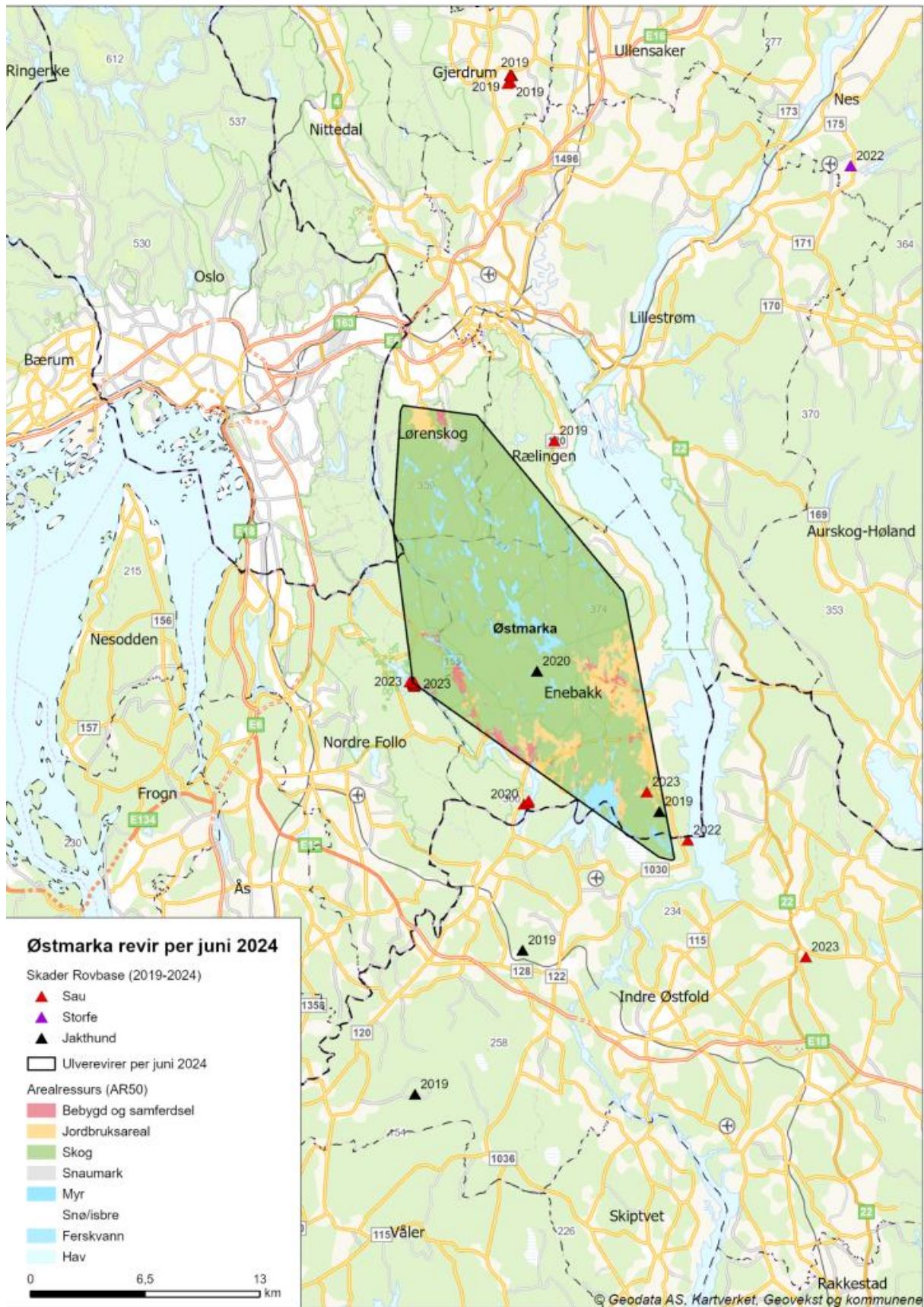
Østmarka

Status 2024/2024: Familiegruppe med yngling i 2023 som kun er registrert innenfor ulvesonen i 2023/2024 (9 individer). Innavlskoeffisient: 0,151.

Østmarka-reviret ble første gang registrert i 2012/2013, og ynglet første gang våren 2013. Det er etter det dokumentert yngling i reviret i 2014, 2015, 2017, 2018 og 2019. I 2020/2021 ble det ikke dokumentert revirmarkerende par i Østmarka, men kun den ledertispa som holdt seg i området. I registreringsperioden 2021/2022 ble det dokumentert en ny revirmarkerende hann (F2) som slo seg sammen med denne tispes. Det er registrert yngling i reviret i både 2022 og 2023. Reviret har i mange år vært preget av sterk innavl, mens den nye hannen har bidratt til å senke innavlskoeffisienten til godt under gjennomsnittet i den skandinaviske ulvebestanden.

Østmarka-reviret bruker trolig hele skogområdet i Østmarka og tilgrensede randsoner i kommunene Oslo, Enebakk, Rælingen, Lørenskog, Nordre Follo og Indre Østfold.

Det slippes ikke sau fritt på utmarksbeite i Østmarka, men er om lag 10 foretak med til sammen ca 800 sau, 13 foretak med storfe og et tjuetalls foretak med hest i områdene rundt, samt et foretak med hjort. Det er dokumentert tap av sauer til ulv i Østmarka gjentatte ganger. I desember 2023 ble 30 sauer drept av ulv i Nordre Follo hvor det ble dokumentert at ulv fra Østmarka var skadegjørere. I mai 2024 var det skader på 5 sauer i Enebakk som trolig også kan knyttes til Østmarka-reviret.

Figur 5: Kart over den registrerte områdebruken til reviret Østmarka. Revirgrensene representerer ikke nødvendigvis den faktiske områdebruken til revirene, men viser hvor de er fanget opp i bestandsovervåkingen.

3.2. Grenserevir

Kynna

Status 2023/2024: Familiegruppe med yngling i grenserevir i 2023 (7 individer). Innavlskoeffisient: 0,204.

I det tidligere Kynna-reviret ble 11 individer felt på lisensfelling i januar 2021. I registreringsperioden 2021/2022 ble det registrert et nytt revirmarkerende par noe lenger sør enn det tidligere Kynna-reviret, med områdebruk hovedsakelig i Åsnes kommune. Dette paret er fortsatt registrert i 2023/2024, og det har vært yngling i reviret i 2023. Områdebruken sørover mot Rotnareviret har blitt noe redusert siden 2022, men reviret er registrert som et grenserevir også i 2023/2024, med områdebruk hovedsakelig i Åsnes kommune samt over landegrensen. Lederparet har vært GPS-merket, men de fungerer ikke lenger, og det er usikkert om halsbåndet sitter på fortsatt. Det er noe beitedyr i området, hovedsakelig storfe. Det meste av beitedyr går på inngjerdede arealer, men noe storfe og geit går i utmark med Nofence. Det ble i 2023 dokumentert en geit tatt av ulv i området som nå brukes av Kynna-reviret, men det er ikke kjent hvilket individ som var skadegjører.

Rotna

Status 2023/2024: Familiegruppe med yngling i grenserevir i 2023 (8 individer). Innavlskoeffisient: 0,199.

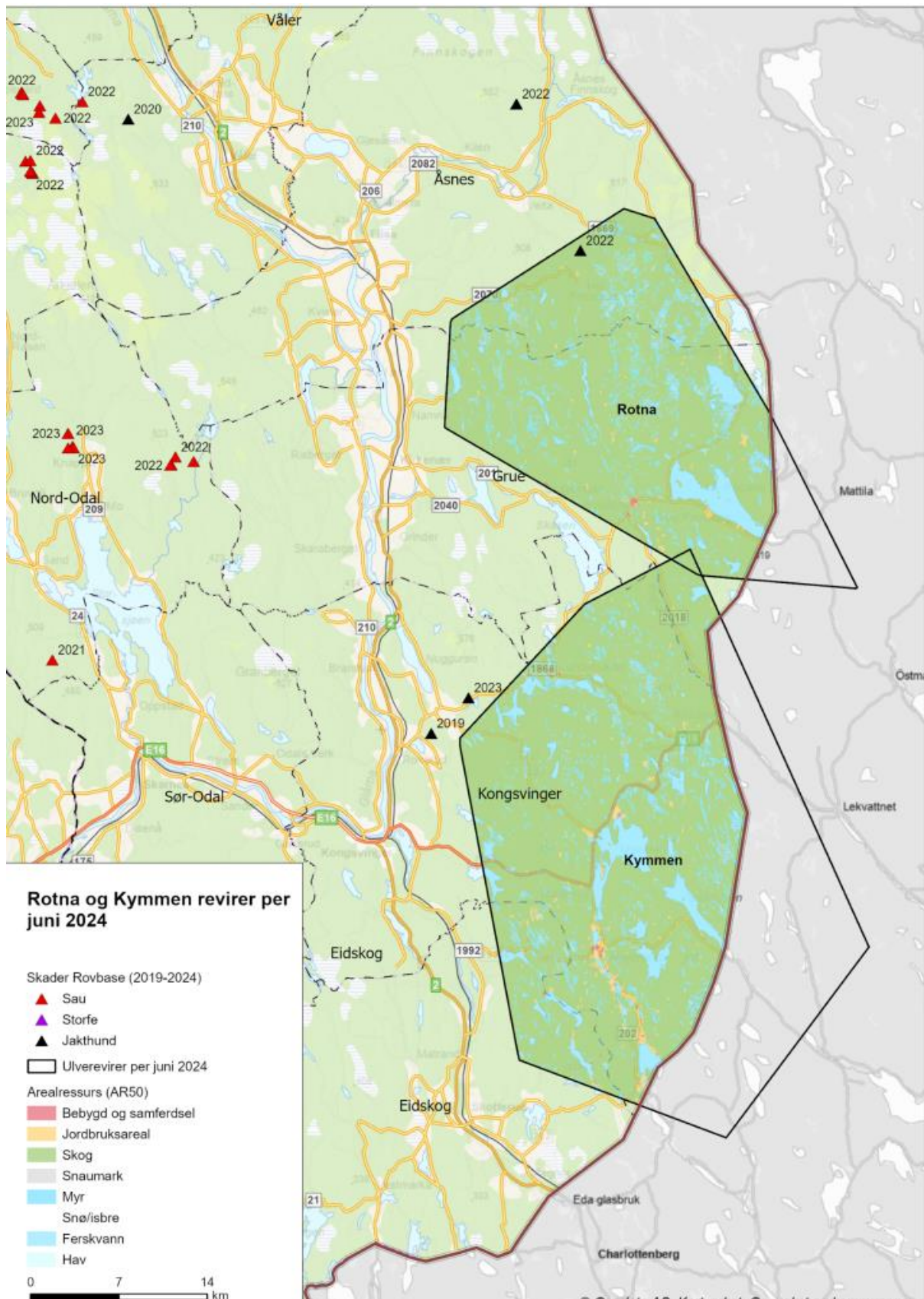
Reviret ble første gang registrert med nåværende parkonstellasjon i 2022/2023. Rotna-reviret bruker på norsk side deler av Grue og Åsnes kommuner, og områdebruken har utvidet seg noe siden 2022, da både nordover og vestover på norsk side. Paret består av to F2-individer, der ledertispen er etter Galven, og lederhannen er etter Tiveden. Det er lite beitedyr i området, men det er noe både sau og storfe. Reviret ligger ved et større inngjerdet utmarksbeite for sau.

Kymmen

Status 2023/2024: Revirmarkerende par uten yngling i grenserevir, hvor ledertispa er skiftet ut i løpet av vinteren, men det er samme lederhann. Innavlskoeffisient: 0,174.

Reviret ble første gang registrert i 2018/2019 som revirmarkerende par uten yngling. Det ble registrert en ny hann i reviret i 2019/2020. Reviret har endret områdebruk noe det siste året. Tidligere var hovedandelen av reviret i Sverige, men nå er hovedandelen på norsk side, og de bruker områder i Kongsvinger, Eidskog og Grue kommuner i Innlandet.

Det er noen få foretak med beitedyr i området med både storfe og sau. Alt av sau og hoveddelen av storfe går på inngjerdede arealer. Det ble i 2023 dokumentert en jakthund tatt av ulv i området mellom Rafjelletreviret og Kymmenreviret, men det er ikke kjent hvilket individ som er skadegjører.

Figur 6: Kart over den registrerte områdebruken til revirene Rotna og Kymmen. Revirgrensene representerer ikke nødvendigvis den faktiske områdebruken til revirene, men viser hvor de er fanget opp i bestandsovervåkingen.

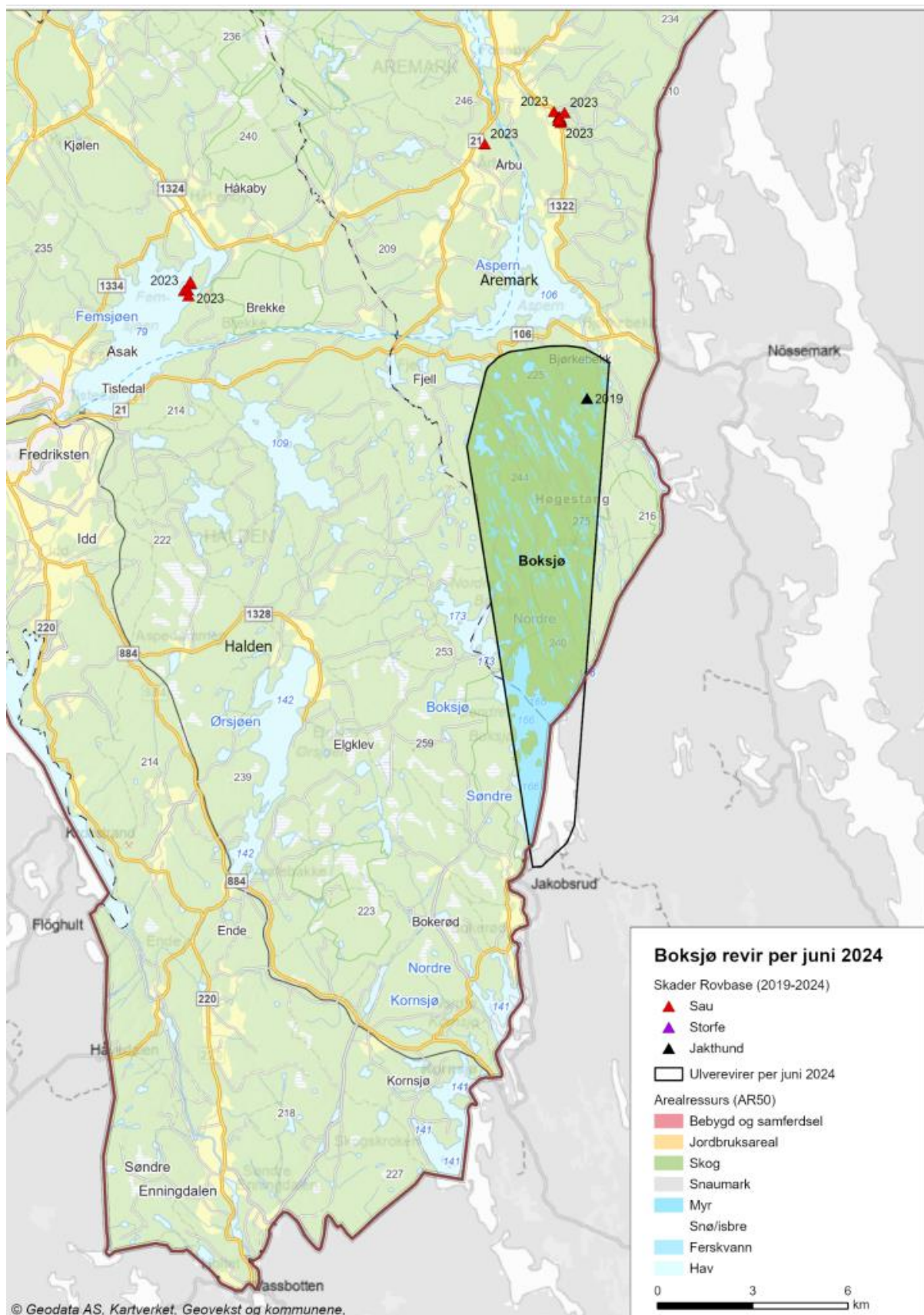
Boksjø

Status 2023/2024: Revirmarkerende par i grenserevir (uten yngling i 2023) som kun er registrert innenfor ulvesonen i 2023/2024. Innavlskoeffisient: 0,151.

Reviret ble registrert første gang i 2016/2017 med revirmarkerende par og deretter i 2017/2018 som familiegruppe (yngling). I 2018/2019 ble det registrert en ny stasjonær tise i reviret, og i 2019 kom det inn ny en hann. Hannen er et avkom (F1) av den svenske Tivedentispa (F0), som ble flyttet med partneren sin fra Nord-Sverige til Örebros län i 2013.

Det ble dokumentert yngling i Boksjø-reviret i 2020, og det har dermed ført til at verdifulle gener fra Tivedentispa har bidratt inn i ulvebestanden. Lederparet ble ikke dokumentert som revirmarkerende i området vinteren 2020/2021 og forsvant trolig. I 2021/2022 ble det registrert to nye revirmarkerende ulver i området, ett avkom fra tidligere yngling i området (F2) og en hannulv fra Østmarka-reviret. Dette paret er også registrert i 2023/2024.

I og rundt reviriområdet er det omtrent 5 foretak med rundt 1000 sau. Det slippes ikke beitedyr fritt på utmarksbeite. Flere foretak har besetningene sine innenfor rovviltavvisende gjerder. I mai 2023 ble det dokumentert skader fra ulv på totalt 30 sau i Aremark kommune, nord for Boksjø-reviret. Det finnes ikke DNA-prøver fra skadestedet som kan påvise hvilke(n) ulv(er) som sto for skadene.

Figur 7: Kart over den registrerte områdebruken til Boksjø-reviret. Revirensene representerer ikke nødvendigvis den faktiske områdebruken til revirene, men viser hvor de er fanget opp i bestandsovervåkingen.

3.4. Revirer tatt ut på lisensfelling/skadefelling vinteren 2023/2024

Åsta

Revirmarkerende par som hadde tilhold i deler av Elverum, Åmot, Løten og Hamar kommuner. Reviret var registrert som revirmarkerende par i 2023. Paret ble felt under lisensfelling i Åmot kommune 6. desember 2023.

Rafjellet

Familiegruppe som hadde tilhold i deler av Grue og Kongsvinger kommuner. Reviret var registrert som familiegruppe med yngling i 2023. Foreldreparet og tre årvalper ble felt under lisensfelling i Kongsvinger og Grue kommuner i perioden 2.-15. januar 2024.

Fjornshöjden

Familiegruppe som hadde tilhold øst i Aurskog-Høland kommune og i Sverige. Reviret var registrert som familiegruppe med yngling i 2023. Lederparet, tre valper og ett eldre avkom ble felt på lisensfelling i Aurskog-Høland kommune i januar 2024.

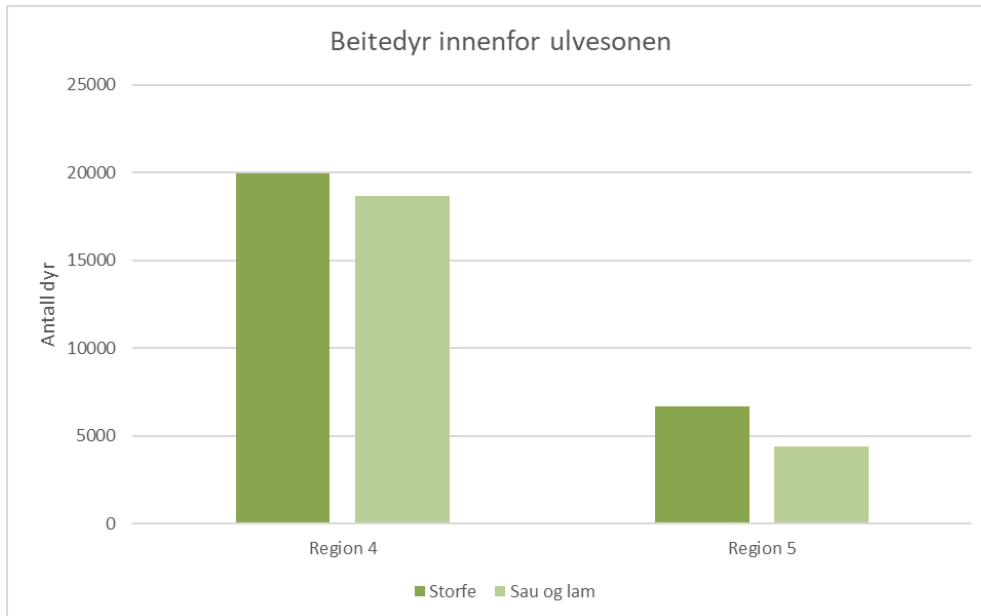
Rømskog

Revirmarkerende par som hadde tilhold øst i Aurskog-Høland og Marker kommuner, og i Sverige vinteren 2023/2024. To individer ble felt på lisensfelling i Aurskog-Høland kommune i januar 2024.

4. Beitedyr

4.1. Beitedyr innenfor ulvesonen

Innenfor ulvesonen er det rundt 23 000 sau og 26 000 storfe på beite (tall fra søknader om produksjonstilskudd 2023, hentet ut for de driftsenhetene som er lokalisert innenfor ulvesonen).

Figur 8: Figuren viser antall dyr innenfor ulvesonen i region 4 og 5. Tall er hentet fra søknader om produksjonstilskudd 2023, og viser summen av beitedyr for foretak med driftssenter innenfor ulvesonen (lokalisering av driftssenter er hentet fra Landbruksregisteret).

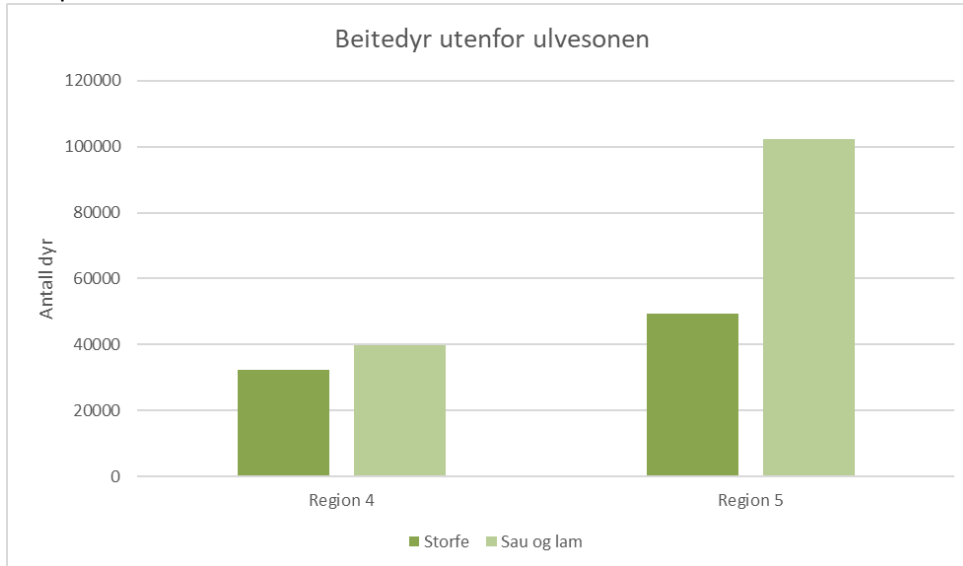
Det har skjedd gradvise og forskjellige driftstilpasninger av beitebruken i ulvesonen. Sør i ulvesonen, i Oslo og Østfold og deler av Akershus, har det i liten grad foregått beiting fritt på utmarksbeite. I Østfold opphørte utmarksbeitebruken etter flere skadeår tidlig på 2000 tallet, men praktiseres fortsatt på øyer i Hvalerskjærgården. Nå skjer beitebruken på inngjerdet innmark og/eller i kombinasjon med utmark, der bruk av rovviltavvisende elektriske gjerder (rovdyrgjerder) er det viktigste forebyggende tiltaket. Den samme utviklingen har skjedd i kommunene i Akershus, sør for Oslo og Glomma. Tilskudd til rovviltgjerder, innvilges i hovedsak til enkeltbrukere med sau, og er blitt det aller viktigste enkelttiltaket sør i ulvesonen.

Nord i ulvesonen er også utmarksbeitebruken redusert, og tilpasset økt beiting på innmark. Innenfor ulvesonen i Hedmark går alt av sau på inngjerdede arealer, hovedsakelig på innmark. Det flyttes også en del saubesetninger til utmarksbeite lenger nord i fylket. Disse dyrene beiter på innmarksbeite i forkant og i etterkant av beitesesongen i tilknytning til driftssentrene. I Grue og Trysil kommuner ble det tidlig på 2000-tallet etablert to store gjerdeanlegg på utmarksbeite (gjerdelengde på henholdsvis 11 og 24 km). Den største delen av storfebesetningene i ulvesonen i Hedmark slippes på inngjerdede arealer, men det slippes også en del storfebesetninger fritt på utmarksbeite i ulvesonen. Det er et vesentlig antall storfe i mange kommuner i ulvesonen i Hedmark, med flest dyr i Elverum, Åsnes, Kongsvinger og Trysil.

4.2. Beitedyr utenfor ulvesonen i region 4 og 5

Utenfor ulvesonen er det rundt 140 000 sau og 80 000 storfe på beite (tall fra søknader om produksjonstilskudd 2023, hentet ut for de driftsenhetene som er lokalisert utenfor ulvesonen).

I region 4 omfatter tallene beiteprioriterte områder, mens i region 5 omfatter tallene også rovviltprioriterte områder utenfor ulvesonen. Hoveddelen av beitedyrene utenfor ulvesonen slippes fritt på utmarksbeite.

Figur 9: Figuren viser antall dyr utenfor ulvesonen i region 4 og 5. Tall er hentet fra søknader om produksjonstilskudd 2023, og viser summen av beitedyr for foretak med driftssenter utenfor ulvesonen (lokalisering av driftssenter er hentet fra Landbruksregisteret)

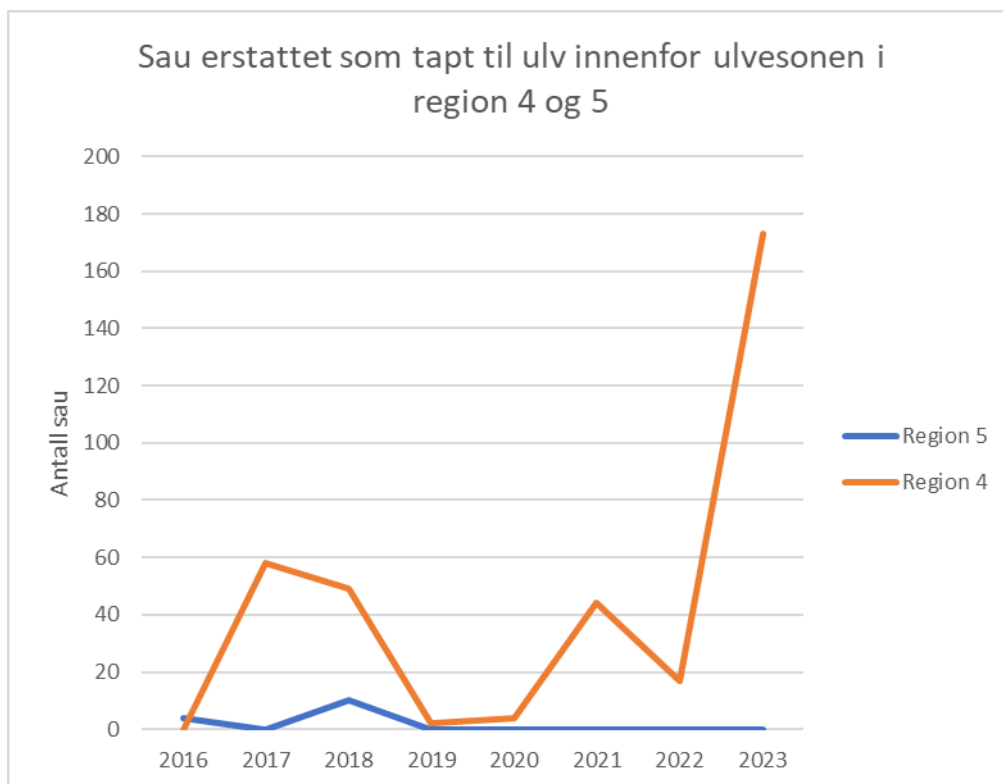
5. Skadehistorikk

5.1. Skadehistorikk innenfor ulvesonen

Det er stor årlig variasjon i skadeomfang forårsaket av ulv. I perioden 2016-2024 (t.o.m. 12. august) er det dokumentert 282 skader på sau, 6 skader på storfe og 26 skader på hund. For sau gir tall fra erstatningssøknader (se figur 10) et mer fullstendig bilde av skadeomfang, da disse tallene inkluderer både dokumenterte tap og tapte dyr som forvaltningen (Statsforvalteren) vurderer at med sannsynlighetsovervekt er tapt til ulv.

Sau

For sau er skadene knyttet til enkelthendelser der ulv har kommet seg innenfor inngjerdede beiter. Inngjerdingen har i noen av skadetilfellene vært ordinære sauegjerder uten rovviltavvisende, og i andre tilfeller har det vært rovviltavvisende gjerder med større eller mindre mangler i forhold til standard for rovviltavvisende gjerder. Figur 10 viser antall sau erstattet som tapt til ulv i perioden 2016-2023. I perioden 2016 til 2023 ble det erstattet 361 sau som tapt til ulv. Hoveddelen av dette er i region 4. I 2023 ble det erstattet totalt 173 sau til ulv innenfor ulvesona, alle i region 4.

Figur 10: Sau erstattet som tapt til ulv innenfor ulvesonen i region 4 og 5 i perioden 2016 til 2023.

Storfe

Det er dokumentert 6 skader på storfe innenfor ulvesonen i perioden 2016-2024. Skadene har skjedd i tilknytning til storfebesetninger som beiter fritt i utmark. Alle skadene på storfe har skjedd i region 5, med unntak av en skade i region 4 i 2022. Så langt i 2024 (per 12. august) er det ikke dokumentert storfe tatt av ulv innenfor ulvesonen.

Hund

Det er dokumentert totalt 26 ulveskader på hund innenfor ulvesonen i perioden 2016-2024. Av disse er 22 skadetilfeller tilknyttet jakthunder om høsten/vinteren. Så langt i 2024 (per 12. august) er det ikke dokumentert hund tatt av ulv innenfor ulvesonen.

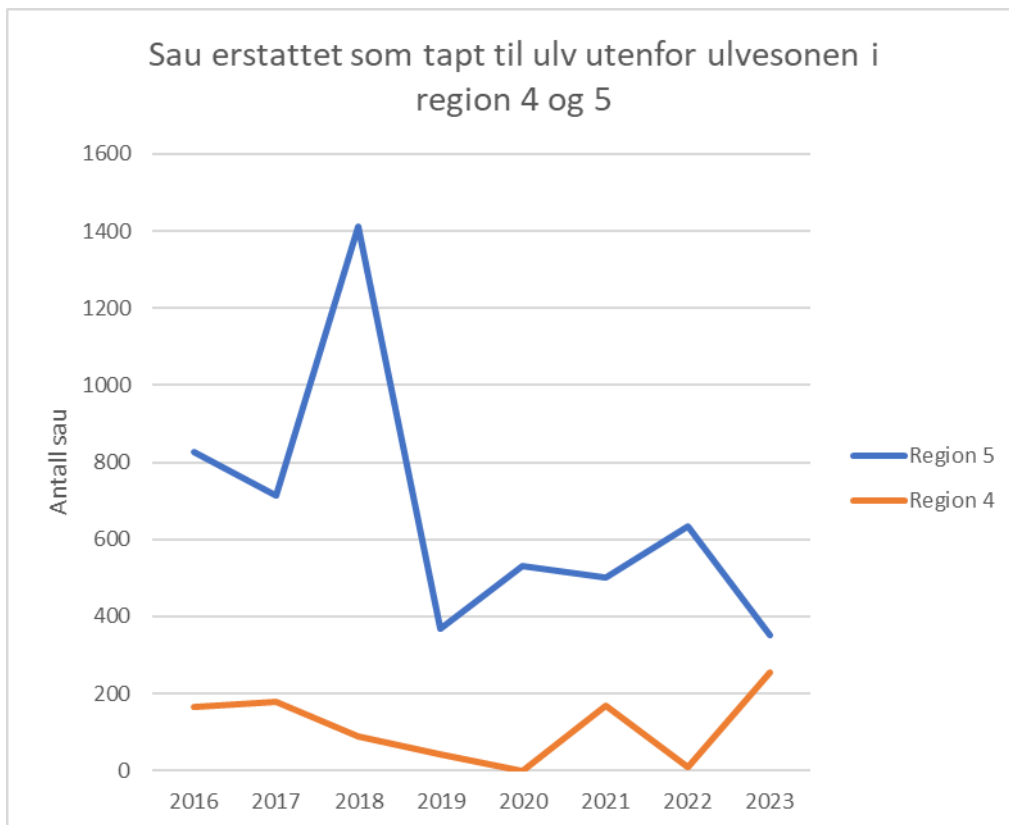
5.2. Skadehistorikk utenfor ulvesonen i region 4 og 5

Det er stor årlig variasjon i skadeomfang forårsaket av ulv utenfor ulvesonen. I perioden 2016-2024 er det dokumentert 1425 skader på sau, 4 skader på storfe, 25 skader på tamrein og 13 skader på hund. For sau og tamrein gir tall fra erstatningssøknader et mer fullstendig bilde av skadeomfang, da disse tallene inkluderer både dokumenterte tap og som forvaltningen (Statsforvalteren) vurderer at med sannsynlighetsovervekt er tapt til ulv.

Sau

Skadetilfeller på sau utenfor ulvesonen er i hovedsak knyttet til skadesituasjoner der ulv kommer inn i områder med sau fritt på utmarksbeite. Skadeomfanget kan bli betydelig i slike situasjoner. Det ble i perioden 2016-2023 erstattet totalt 6249 sau som tapt til ulv utenfor ulvesonen i region 4 og 5. Av disse er hoveddelen (5340 sau) knyttet til region 5. I 2023 ble det erstattet 606 sau som tapt til ulv utenfor ulvesonen. Så langt i 2024 (t.o.m. 12 august) er det dokumentert 45 sau tapt til ulv utenfor ulvesonen i region 4 og 5.

Figur 11: Sau erstattet som tapt til ulv utenfor ulvesonen i region 4 og 5 i perioden 2016-2023.

Storfe

Det er dokumentert 4 skader på storfe forårsaket av ulv utenfor ulvesonen i perioden 2016-2024. Dette har vært knyttet til dyr som går fritt på utmarksbeite. Alle skadene har skjedd i region 5. Det er ikke dokumentert tap av storfe til ulv utenfor ulvesonen i 2024 (per 1. august).

Tamrein

Skader på tamrein er knyttet til sør-samisk tamreindrift i Svahken Sjite (Elgå reinbeitedistrikt) i region 5. I perioden 2016 til 2023 er det erstattet 204 tamrein som tapt til ulv. I reindriftsåret 2022/2023 ble det erstattet 34 tamrein som tapt til ulv. Det er så langt i 2024 (per 12. august) ikke dokumentert tamrein tatt av ulv.

Hund

Det er dokumentert totalt 13 ulveskader på hund utenfor ulvesonen i perioden 2016-2023. Som innenfor ulvesonen, skjer de fleste skader på hund under jakt om høsten/vinteren. 12 av skadene gjelder jakthund. Så langt i 2024 (per 12. august) er det ikke dokumentert hund tatt av ulv.